

Беларускі слоўнік І. Насовіча і Расійская Акадэмія Навук

Вялікі беларуска–расійскі слоўнік Івана Насовіча Расійская Акадэмія Навук выдала ў Пецярбурзе 1870 г. пад назовам „Словарь белорусского наречия“. Тымчасам, як даведаемся з часапісу „Наш край“ (№ 6—7, Менск, 1928 г., б. 78), у знойдзеных сшытках твораў Насовічавых ё гэткі верш:

Явка Белорусского словаря по выходу из печати
к своему в Мстиславле автору
Словарь. Здоров, пан!
Автор. Ва! Из Петербурга.
Что ж это? Ты, брат, стал курнос!
Неужто ты в руках хирурга
Оставил свой кривичский нос? (Предисловие.)
Словарь. Мой нос сорвал к какой то цели
И спрятал у своей портфели
П...зоил (месца выскрабана, зацемка М. Гарэцкага)
К моей же сжалась кто то роже,
На нос кривичский не похоже,
Красивый носик приклеил.
Автор. Пусть так! Ты в нем похож на франта —
Физиономия ж не та!

З гэтага відаць, што слоўнік мусіў быць названы ягоным аўтарам „Словарь Кривичского языка“, а Расійская Акадэмія змяніла гэты назоў на „Словарь белорусского наречия“. Гэта зрабіла тая акадэмія, каторая ў перадмове да Насовічавага слоўніка даслоўна кажа: „Беларускае нарэчча, што пануе на вялізарнай прасторы ад Нёмна й Нарава да вьшняя Волгі і ад Заходняе Дзвіны да Прыпяці й Іпуці, каторым гукаюць жыхары паўночна–заходніх і некаторых часьцеў сумежных із імі губэрняў, альбо тых мясцовасьцеў, каторыя калісь насяляла Крывіцкае плямя, ужо даўно зьварнула на сябе ўвагу айчынных філэлёгаў дзеля захавальх у ім дарагіх астачаў старога мовы“. Значыцца, Расійская Акадэмія прызнала, што назоў „Крывічы“ быў назовам агульна–нацыянальным, быў назовам усіх плямёнаў, што складалі крывіцкі, або накшч, беларускі народ, і ў тый самы час змяніла, супроць волі аўтара, „крывіцкі“ на „беларускі“.

А Насовіча зь менаванага верша мы пазнаём як сьведамага (ідэйнага) Крывіча.

І. Насовіч праз назоў „Крывічы“

У „Ведзе“ з 1952 г. на бачыне 53 [стар. 510 нашага выданьня. — *Рэд.*] надрукаваная зацемка „Беларускі слоўнік І. Насовіча і Расійская акадэмія навук“, у каторай прыведзены сьветчаньні самога Насовіча, што ён свой слоўнік назваў „крывіцкім“, але расійская акадэмія змяніла гэты назоў на „беларускі“. Гэтта падаем дальшае сьветчаньне праз (пра) дачыненне аўтара найлепшага дагэтуль беларускага слоўніка да назову „Крывічы“. Наймя ў перадмове да запісаных ім беларускіх народных песьняў, надрукаваных у 1873 г., Іван Насовіч піша даслоўна гэтак: „Беларускія песьні, шмат якія, ё глыбокай старыною, што зь веку ў век адзіна вуснай дарогаю перайшлі да цяперашняга простага народу. Гэтыя старавечныя песьні — тыповыя для Славянскага і асабліва Крывіцкага плямёна“.

„Ня лішнім уважаю гэтта сказаць, — кажа далей Насовіч, — што назоў «Крывічы», таксама як і найстаршыя песьні, належа да ўсіх наагул плямёнаў, што займалі, і цяпер да карэнных патомкаў іхных, займаючых усю тэрыторыю Беларускага краю, апрача Лятувісаў (Литовцев). Гэтыя ўсі плямёны завуцца адным іменям «Крывічы», папольску *Krzywicze* і панямецку *Krewings*, значыцца людзі аднае крыві, радня, свае плямёны. Слова «Крывічы» паходзе ад слова: кроў–крыві, бо ад гэтага–ж слова паходзяць словы: кривавец (кровавик, сердолик), кривавы, кривяніць і інш.“. И.И. Носович. Белорусские песни (Записки Императ. Русского Географ. Общества по отд. этнографии, т. V. Пецярбург, 1873, бач. 47).

Кажучы, што „Крывічы“ ё нацыянальны назоў ня толькі ўсіх старавечных, але і ўсіх цяперашніх Беларусаў, Насовіч гэтым выказуе пагляд, што трэба і цяперака ўжываць гэты назоў, як агульна–нацыянальны назоў нашага народу. Дыкжэ ў дзевятнанцатым стагодзьдзю зьявілася імкненьне аднавіць стары нацыянальны назоў „Крывічы“. Расійцы, захапіўшы нашу Бацькаўшчыну і адабраўшы ад ейнага народу ягоны тагачасны нацыянальны назоў „Літва“, „Ліцьвіны“, каторы пачалі тарнаваць да Жмудзіноў, а нашаму народу накідаць, із русыфікацыйнай мэтай, назоў „Беларусы“, выклікалі патрэбу аднаўленьня старшага назову, назову, што сьветчыў пра нашу нацыянальную апырчонасьць, а не пярэчыў ёй. Ініцыятарамі ўзнаўленьня назову „Крывічы“ былі сьвядомыя Беларусы — некаторыя наўчоныя, як Насовіч, і беларускія пісьменьнікі дзевятнанцатага стагодзьдзя ў сваёй большыні. Расійскі русыфікацыйны націск, адылі, быў такі вялікі, што гэтае імкненьне пад канец XIX стг. было прызабытае і ў XX стг. давлялося яго ўзнавіць.